

prof. dr hab. Krystyna Gutkowska
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
dr inż. Anna Murawska
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy

SYTUACJA NA RYNKU PRACY A JAKOŚĆ ŻYCIA LUDNOŚCI W POLSCE

Streszczenie

Na poziom i jakość życia ludności wpływa wiele czynników o charakterze mikro- i makroekonomicznym, a wśród najważniejszych wymienia się sytuację na rynku pracy oraz wielkość stopy bezrobocia. Mając na uwadze fakt, że wiedza na temat zróżnicowania jakości życia ludności jest jedną z najistotniejszych wytycznych dla działania władz publicznych, celem opracowania była ocena regionalnego zróżnicowania sytuacji na rynku pracy i jej związku z jakością życia w poszczególnych regionach Polski.

Słowa kluczowe: rynek pracy, bezrobocie, jakość życia, regiony, zróżnicowanie

Summary

The level and quality of life of people depends on many factors, micro and macro. Significant impact on the regional differences in quality of life of the population have macroeconomic factors, among which mentions, inter alia, the employment situation and unemployment. Objective of the study will assess regional differences in the labor market and its connection with quality of life in the Polish regions.

Keywords: labor market, unemployment, quality of life, regions, diversity

Wstęp

Zasadnicze cele władz publicznych przejawiają się w zwiększaniu konkurencyjności gospodarek, dynamizowaniu rozwoju słabiej rozwiniętych regionów oraz wyrównywaniu szans życiowych ludności, a realizacja powyższych aspiracji nie jest możliwa bez posiadania wiedzy na temat regionalnego zróżnicowania poziomu i jakości życia ludności oraz ekonomicznych i społecznych uwarunkowań powodujących te dysproporcje.

Każdy członek społeczeństwa powinien być zadowolony ze swojej egzystencji, gdyż wpływa to na jego poczucie szczęścia i sposób postrzegania otaczającego go świata. Zadowolenie z życia lub jego brak wiąże się z poczuciem jakości życia.

Zakres pojęcia jakości życia jest rozległy, dlatego też istnieje niezliczona ilość jej definicji [Romney, 2002]. W jednej z nich jakość życia odnosi się do stopnia zaspokojenia materialnych i niematerialnych potrzeb jednostek i grup społecznych, a określają ją zarówno wskaźniki obiektywne, np. przeciętne dalsze trwanie życia, zasięg ubóstwa, poziom skolaryzacji, jak i subiektywne, np. stopień zadowolenia z warunków życia i różnych jego aspektów, poziom szczęścia, stres, sens życia [Peace, 1990]. Koncepcję jakości życia określa się w piśmiennictwie jako multidyscyplinarną [Brown, 1990] ze względu na jej złożoność i wewnętrzne powiązania. Znaczenie tego pojęcia zmienia się również w miarę postępu cywilizacyjnego i wzrostu ogólnego dobrobytu społeczeństwa. Punkt ciężkości zainteresowań przesuwa się wówczas na pozamaterialne wartości środowiska, decydujące o jakościowych elementach jego bytu.

Na poziom i jakość życia ludności wpływają liczne uwarunkowania o charakterze mikro- i makroekonomicznym [Bywalec, Rudnicki, 1992; Kramer, 1997]. Istotne znaczenie wykazują czynniki mikroekonomiczne, wśród których wymienić należy zasoby ludzkie, rzeczowe i finansowe, tworzące bliższe otoczenie gospodarstw domowych i ludności. Mieszkańcy gospodarstw domowych wchodzą z nimi w bliskie kontakty i mogą je kształtować zgodnie ze swoimi preferencjami i możliwościami [Kędzior, Karcz, 1998].

Nie mniej istotny wpływ na regionalne zróżnicowanie jakości życia ludności wykazują czynniki makroekonomiczne, wśród których najczęściej wymienia się: wielkość produktu krajowego brutto i dochodu narodowego, wielkość przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń, sytuację na rynku pracy i wielkość stopy bezrobocia oraz stan infrastruktury technicznej i usługowo-handlowej [Bywalec, Rudnicki, 2002; Kieźel, 2004].

Jednym z najważniejszych czynników makroekonomicznych wpływających na jakość życia ludności w regionie jest sytuacja na rynku pracy oraz wielkość stopy bezrobocia. Brak pracy jest głównym czynnikiem generującym ubóstwo w wymiarze materialnym, psychospołecznym i moralno-obyczajowym, a bezrobocie nawet jednego członka gospodarstwa domowego powoduje niekorzystne zmiany w sytuacji materialnej całego gospodarstwa [Beskid, Milic-Czerniak, Sufin, 1995]. Bezrobocie nie tylko obniża poziom i jakość życia, powoduje także stres i frustracje osób pozostających bez pracy [Ostasiewicz, 2002]. Jakość życia zawodowego pozostaje w relacji z zaangażowaniem i przywiązaniem pracownika do swojego miejsca pracy, ma silny związek z wykonywanym zawodem oraz wyposażeniem stanowiska pracy i możliwościami doksztalcenia się [Skrzypek, 2001].

Celem opracowania była ocena regionalnego zróżnicowania sytuacji na rynku pracy i jej związku z jakością życia ludności. Podczas analizy rynku pracy w szczególności zostały poddane ocenie wskaźniki zatrudnienia, współczynniki aktywności zawodowej oraz stopa bezrobocia. Źródłem danych liczbowych były opracowania Głównego Urzędu Statystycznego. Badania rynku pracy przepro-

wadzono dla Polski i szesnastu województw w latach 2000–2008. Analiza jakości życia ludności została dokonana na podstawie danych liczbowych uzyskanych w wyniku przeprowadzonego w latach 2000–2009 projektu badawczego „Diagnoza Społeczna”. W projekcie, podczas badań ankietowych, respondenci odpowiadali na wiele pytań, które między innymi dotyczyły satysfakcji społecznej oraz szczęścia i zadowolenia z różnych aspektów życia.

Główne tendencje zmian sytuacji ludności na rynku pracy

Rynek pracy jest jednym z najważniejszych rynków czynników wytwórczych, na którym przedmiotem wymiany są usługi świadczone przez członków społeczeństwa. Tak definiowana praca jest ważnym czynnikiem wzrostu gospodarczego oraz źródłem wytwarzanego dochodu narodowego, a więc tej jego części, która bywa przeznaczona do indywidualnej i zbiorowej konsumpcji [Podolski, Turnowiecki, 2001]. Znajomość tendencji w wielkości współczynników aktywności i bierności zawodowej, wskaźników zatrudnienia i stopy bezrobocia powinna być decydującym wyznacznikiem realizowania założeń polityki ekonomicznej i społecznej zapewniającej odpowiednią jakość życia ludności.

Współczynnik aktywności zawodowej ludności jest jednym z podstawowych charakterystyk rynku pracy. Aktywność zawodowa ludności od 2000 do 2007 roku wykazywała tendencję zniżkową (z 56,4% do 53,7%), dopiero w 2008 roku nastąpił wzrost (do 54,2%) osób aktywnie uczestniczących w procesie gospodarowania (tab.1).

Tabela 1

Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej w Polsce w latach 2000–2008

Rok	Liczba ludności (w tys.)				Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Wskaźnik bierności zawodowej
	ogółem	aktywni zawodowo		bierni zawodowo			
		pracujący	bezrobotni				
2000	30598	14526	2785	1328	56,4	47,5	43,4
2003	30953	13617	3329	14008	54,7	44,0	45,3
2005	31258	14116	3045	14097	54,9	45,2	45,1
2007	31392	15240	1619	14533	53,7	48,5	46,3
2008	31373	15800	1211	14362	54,2	50,4	45,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BAEL oraz Roczników Statystycznych Województw, lata 2001–2009, GUS, Warszawa.

Wartość wskaźnika zatrudnienia w Polsce na najniższym poziomie odnotowano w okresie poprzedzającym wejście do UE (w 2003 roku 44,0%). W kolejnych latach udział pracujących w wieku powyżej 15 lat zaczął dynamicznie wzrastać i w 2008 roku wskaźnik wyniósł 50,4%. Tendencje wzrostowe wskaźnika zatrudnienia świadczą o rosnącym popycie na siłę roboczą w Polsce, w dal-

szym ciągu jednak jego wartość jest jedną z najniższych w Europie (średnia w 27 krajach to ponad 65%¹). Jedynie wskaźnik bierności zawodowej od 2003 roku utrzymywał się na podobnym poziomie, pokazując, że 45–46% osób w wieku powyżej 15 lat nie pracuje i nie zamierza podjąć pracy (tab. 1).

Wartość współczynników aktywności zawodowej oraz wskaźników zatrudnienia nie wykazuje istotnego zróżnicowania na terenie Polski. Najwyższy odsetek zarówno osób aktywnych zawodowo, jak i pracujących w 2008 roku występował w województwie mazowieckim (odpowiednio 58,9% i 55,3%), świętokrzyskim (56,6% i 51,6%) oraz łódzkim (55,3% i 51,6%), najniższy w województwie warmińsko-mazurskim (odpowiednio 51,3% i 47,5%) i opolskim (51,2% i 47,8%). Wartość współczynników aktywności zawodowej od 2003 roku wzrosła tylko w czterech województwach: mazowieckim, opolskim, śląskim i świętokrzyskim. Z kolei wskaźniki zatrudnienia powiększyły się we wszystkich województwach, a w największym stopniu w dolnośląskim, lubuskim i świętokrzyskim (tab. 2).

Z polityką zatrudnienia i analizą rynku pracy nierozdzielnie związane jest zjawisko bezrobocia. Bezrobocie jest zjawiskiem społecznym polegającym na tym, że część ludzi zdolnych do pracy i deklarujących chęć jej podjęcia nie znajduje faktycznego zatrudnienia. Bezrobocie w Polsce pojawiło się nagle, bez przygotowania do uczestnictwa w tym zdarzeniu kogokolwiek. Największe jego nasilenie nastąpiło w 2003 roku, kiedy co piąty obywatel Polski nie posiadał pracy (stopa bezrobocia była na poziomie 19,6%). W kolejnych latach, po akcesji naszego kraju do Unii Europejskiej, sytuacja na rynku pracy zaczęła się dynamicznie poprawiać. Stopa bezrobocia w ciągu pięciu lat zmniejszyła się prawie trzykrotnie i w 2008 roku wynosiła 7,1%. W badanym okresie dynamicznie zaczęło spadać bezrobocie kobiet, co można uznać za znaczne osiągnięcie polityki regionalnej naszego kraju, dążącej do wyrównania szans życiowych ludności i eliminowania zjawiska dyskryminacji w zatrudnieniu. Na podstawie analizy danych BAEL można zaobserwować, że problem bezrobocia w większym stopniu dotyczy mieszkańców miast aniżeli wsi (tab. 3).

Tabela 3

Bezrobocie w Polsce w latach 2000–2008

Rok	Stopa bezrobocia w %			
	ogółem	kobiety	miasta	wieś
2000	16,0	18,1	–	14,3
2003	19,6	20,4	–	17,8
2005	17,7	19,1	18,7	16,1
2006	13,8	14	14,4	10,0
2007	9,6	10,3	9,9	9,2
2008	7,1	8,0	7,2	7,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BAEL oraz Roczników Statystycznych Województw, lata 2001–2009, GUS, Warszawa.

¹ Dane EUROSTAT.

Tabela 2

Współczynniki aktywności zawodowej i wskaźniki zatrudnienia według województw w Polsce w 2003, 2007 i 2008 r.

Województwa	Współczynniki aktywności zawodowej						Wskaźniki zatrudnienia				
	Relacja do średniej krajowej w 2008 r.			Wskaźniki dynamiki dla 2008 r. (2003 = 100)			2008		Relacja do średniej krajowej w 2008 r.		Wskaźniki dynamiki dla 2008 r. (2003 = 100)
	2003	2007	2008	2003	2007	2008	2007	2008			
Dolnośląskie	53,0	53,2	52,9	98,5	99,8	39,2	46,5	48,1	96,7	122,7	
Kujawsko-pomorskie	55,6	51,6	52,4	97,6	94,2	43,5	45,8	47,7	95,9	109,7	
Lubelskie	57,4	56,5	55,2	102,8	96,2	48,2	51,1	50,4	101,3	104,6	
Lubuskie	53,5	53,4	52,4	97,6	97,9	40,4	48,2	49,0	98,5	121,3	
Łódzkie	55,1	54,8	55,3	103,0	100,4	44,3	49,7	51,6	103,7	116,5	
Małopolskie	56,6	53,4	53,6	99,8	94,7	46,4	48,9	50,4	101,3	108,6	
Mazowieckie	57,2	57,1	58,9	109,7	103,0	47,9	51,9	55,3	111,2	115,4	
Opolskie	50,6	51,1	51,2	95,4	101,2	41,4	46,3	47,8	96,1	115,5	
Podkarpackie	56,1	54,5	54,7	101,9	97,5	46,1	49,3	50,2	100,9	108,9	
Podlaskie	55,6	54,5	54,6	101,7	98,2	45,7	49,6	51,1	102,7	111,8	
Pomorskie	54,0	53,1	52,7	98,2	97,6	42,9	48,1	49,8	100,1	116,1	
Śląskie	50,6	50,2	51,7	96,3	102,2	40,3	46,1	48,3	97,1	119,9	
Świętokrzyskie	51,7	56,4	56,6	105,4	109,5	41,8	49,6	51,6	103,7	123,4	
Warmińsko-mazurskie	53,9	51,4	51,3	95,6	95,2	41,0	46,0	47,5	95,5	115,9	
Wielkopolskie	57,3	54,4	55,0	102,5	96,0	47,5	49,9	51,6	13,7	108,6	
Zachodniopomorskie	53,0	49,3	50,4	93,9	95,1	39,4	43,6	45,6	91,7	115,7	
Średnia	54,5	53,4	53,7	100,0	98,7	43,5	48,2	49,8	100,0	114,7	
Współczynnik zmienności (V_{σ})	4,18	4,25	4,18	–	–	7,20	4,66	4,63	–	–	
Minimum	50,6	49,3	50,4	–	–	39,2	43,6	45,6	–	–	
Maksimum	57,4	57,1	58,9	–	–	48,2	51,9	55,3	–	–	
Amplituda wahań	1,13	1,16	1,17	–	–	1,23	1,19	1,21	–	–	

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych BAEL oraz Roczników Statystycznych Województw, lata 2001–2009, GUS, Warszawa.

Polska jest krajem o znacznym regionalnym zróżnicowaniu pod względem występującego bezrobocia, co potwierdza wartość współczynników zmienności ($V_s > 10\%$). Na podstawie danych BAEL zaobserwowano, że od 2003 roku regionami o najwyższej stopie bezrobocia są niezmiennie Dolny Śląsk oraz województwa: zachodniopomorskie i kujawsko-pomorskie, a wartość wskaźnika w 2008 roku była o 30% wyższa niż przeciętna dla kraju. Analiza przyczyn tego zjawiska wykazała, że wysokie bezrobocie nadal utrzymuje się na terenach o słabo zróżnicowanym rynku pracy i niezbyt urozmaiconej strukturze zawodowej ludności, zwłaszcza na obszarach o dużym udziale byłych PGR-ów oraz w regionach przechodzących bolesną restrukturyzację przemysłu.

Diametralnie zmieniła się sytuacja na rynku pracy w województwach Polski południowo-wschodniej, w których bezrobocie do 2005 roku było relatywnie niższe niż w innych regionach kraju. Na podstawie danych BAEL w 2008 roku w województwach: lubelskim, podkarpackim i świętokrzyskim występowała stopa bezrobocia znacznie przekraczająca przeciętną dla kraju. W regionie tym od 2003 roku zaobserwowano najsłabszą, w porównaniu do innych województw, dynamikę spadku stopy bezrobocia. Przyczyny tego zjawiska można upatrywać w wysokim udziale obszarów wiejskich, a także w występującym wysokim bezrobociu ukrytym, które zaczęło się w ostatnich latach ujawniać.

Na przeciwnym biegunie pod względem liczby bezrobotnych znajdują się województwa: pomorskie (w 2008 r. stopa bezrobocia wyniosła 5,5%) oraz mazowieckie (6,0%), a największy spadek (ponad trzykrotny) liczby bezrobotnych od 2003 do 2008 roku zaobserwowano w województwach: pomorskim, lubuskim oraz warmińsko-mazurskim (tab. 4).

W Polsce problem wysokiego bezrobocia i zarazem niskiej jakości życia ludności jest szczególnie niepokojący, jeśli chodzi o osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy, czyli osoby do 25. i powyżej 50. roku życia, osoby długotrwale bezrobotne i bez kwalifikacji zawodowych, osoby samotnie wychowujące dzieci oraz niepełnosprawne.

Na podstawie danych MPiPS w 2008 roku co piąty bezrobotny to osoba do 25. i powyżej 50. roku życia. Co druga osoba była zakwalifikowana do grupy „długotrwale bezrobotnych”, co oznacza, że w przeciągu ostatnich 24 miesięcy była zarejestrowana w Powiatowym Urzędzie Pracy przez co najmniej 12 miesięcy. Na podstawie danych MPiPS w latach 2005–2008 zaobserwowano prawie dwupółkrotny spadek liczby długotrwale bezrobotnych, co jest bardzo korzystną tendencją na rynku pracy. Od 2006 roku obniżyła się liczba bezrobotnych bez kwalifikacji (w 2006 roku 690 tys., a w 2008 roku 430 tys.), ich udział wśród bezrobotnych ogółem nie zmienił się jednak i wynosi nadal około 30%. Pomimo że liczba bezrobotnych samotnie wychowujących dzieci dynamicznie spada, to ich odsetek wśród bezrobotnych ogółem nieznacznie się zwiększył, podobnie jak udział niepełnosprawnych, co było najbardziej widoczne w 2008 roku (tab. 5).

Na terenie Polski występuje istotne zróżnicowanie liczby osób bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Największe regionalne zróżnicowanie odnotowano w wypadku odsetka bezrobotnych samotnie wychowujących dzieci oraz niepełnosprawnych. Na podstawie danych MPiPS stwierdzono,

Tabela 4

Stopa bezrobocia według województw w Polsce w latach 2000–2008

Województwa	Stopa bezrobocia w %					Relacja do średniej krajowej w 2008 r.	Wskaźnik dynamiki w 2008 r. (2003 = 100)
	2000	2003	2005	2007	2008		
Dolnośląskie	20,9	26,0	22,8	12,7	9,1	123,7	35,0
Kujawsko-pomorskie	17,5	21,8	19,8	11,3	9,1	123,7	41,7
Lubelskie	13,3	16,0	14,3	9,5	8,8	119,6	55,0
Lubuskie	20,7	24,5	19,1	9,8	6,5	88,4	26,5
Łódzkie	17,1	19,7	17,4	0,3	6,7	1,1	34,0
Małopolskie	11,5	18,0	15,2	8,5	6,2	84,3	34,4
Mazowieckie	12,8	16,3	14,8	9,1	6,0	81,6	36,8
Opolskie	15,1	18,3	17,0	9,3	6,6	89,7	36,1
Podkarpackie	17,9	17,7	16,6	9,6	8,2	111,5	46,3
Podlaskie	14,0	17,8	14,3	8,9	6,4	87,0	36,0
Pomorskie	6,9	20,0	18,9	9,5	5,5	74,8	26,7
Śląskie	17,0	20,3	19,0	8,1	6,6	89,7	32,5
Świętokrzyskie	15,3	19,2	19,0	12,1	8,8	119,6	45,8
Warmińsko-mazurskie	24,0	24,0	20,4	10,5	7,5	102,0	31,3
Wielkopolskie	13,2	17,2	17,2	8,3	6,1	82,9	35,5
Zachodniopomorskie	18,5	2,6	22,7	11,5	9,6	130,5	37,5
Średnia	16,6	20,2	18,0	9,9	7,4	100,0	36,4
Współczynnik zmienności (V_s)	20,29	16,28	14,85	13,86	18,39	–	–
Minimum	11,5	16,0	14,3	8,1	5,5	–	–
Maksimum	24,0	26,0	22,8	12,7	9,6	–	–
Amplituda wahań	2,09	1,63	1,59	1,57	1,75	–	–

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych BAEL oraz Roczników Statystycznych Województw, lata 2001–2009, GUS, Warszawa.

że w województwie dolnośląskim występuje najmniejszy odsetek bezrobotnych do 25. roku życia i największy powyżej 50 roku życia. Województwo podkarpackie to region, w którym wśród bezrobotnych występuje relatywnie najmniejszy odsetek osób powyżej 50. roku życia, bez kwalifikacji zawodowych, samotnie wychowujących dziecko oraz niepełnosprawnych. Z kolei w województwie łódzkim występuje najwyższy odsetek bezrobotnych niepełnosprawnych (tab.6). Mając na uwadze fakt, że brak pracy chociaż jednego członka rodziny jest głównym czynnikiem generującym ubóstwo, to w gospodarstwie domowym z udziałem bezrobotnego będącego w szczególnej sytuacji na rynku pracy jakość życia rodziny ulega znacznemu i niesprawiedliwemu pogorszeniu zarówno w wymiarze ekonomicznym, jak psychospołecznym.

Tabela 5

Odsetek bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w Polsce w latach 2005–2008

Rok	Odsetek bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy wśród bezrobotnych ogółem				
	do 25. roku życia	długotrwale bezrobotni	powyżej 50. roku życia	bez kwalifikacji zawodowych	niepełnosprawni
2005	–	66,0	15,9	24,4	2,8
2006	20,6	65,7	18,8	29,9	3,1
2007	19,0	62,6	21,7	31,2	3,9
2008	20,7	51,1	21,6	29,2	5,0

* w 2008 roku bezrobotni samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko w wieku do 18. roku życia.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych MPiPS oraz Roczników Statystycznych Województw, lata 2001–2009, GUS, Warszawa.

Tabela 6

Odsetek bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy według województw w Polsce w 2008 r.

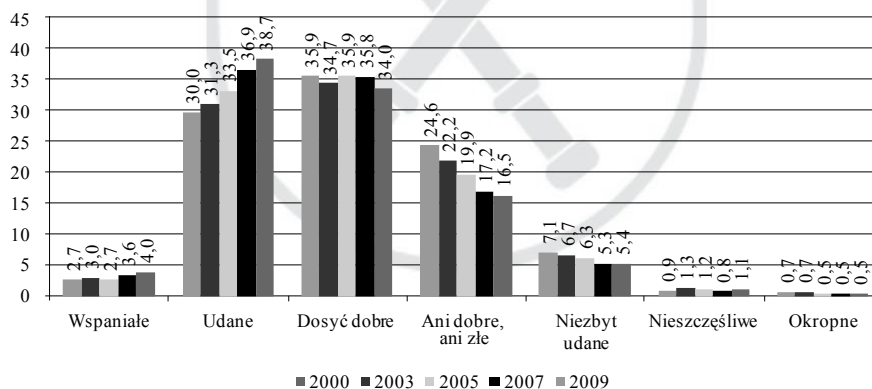
Województwa	Odsetek bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy wśród bezrobotnych ogółem					
	do 25. roku życia	długotrwale bezrobotni	powyżej 50. roku życia	bez kwalifikacji zawodowych	niepełnosprawni	niepełnosprawni
	2008					
Średnia dla 16 województw	20,9	50,6	21,7	29,4	8,6	5,1
Współczynnik zmienności V_s (w %)	12,0	9,1	15,7	11,3	29,7	28,1
Minimum	17,4 (dolnośląskie)	43,7 (wielkopolskie)	14,9 (podkarpackie)	21,8 (podkarpackie)	5,1 (podkarpackie)	3,0 (podkarpackie)
Maksimum	25,8 (małopolskie)	59,2 (świętokrzyskie)	27,0 (dolnośląskie)	33,1 (opolskie)	13,5 (zachodniopomorskie)	7,5 (łódzkie)
Amplituda wahań	1,5	1,4	1,8	1,5	2,6	2,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych MPiPS oraz Roczników Statystycznych Województw, lata 2001–2009, GUS, Warszawa.

Tendencje zmian oraz przestrzenne zróżnicowanie jakości życia ludności w Polsce

W myśl przyjętej koncepcji określającej jakość życia jako stopień satysfakcji człowieka z całokształtu egzystencji ocenie poddano jej subiektywny wymiar, obejmujący odczucia ludzi wobec warunków materialnych i społecznych. W analizie uwzględniono wskaźniki uzyskane na podstawie przeprowadzonych projektów badawczych „Diagnoza Społeczna” w latach 2000–2009.

Jednym z podstawowych wyznaczników jakości życia ludności jest ocena satysfakcji życiowej. Na podstawie indywidualnych danych, reprezentujących opinie uzyskane od członków gospodarstw domowych w ramach badań przeprowadzonych w projekcie badawczym „Diagnoza Społeczna” w latach 2000–2009, można stwierdzić, że respondenci dobrze oceniali swoje dotychczasowe życie. W 2009 roku 4,0% respondentów oceniło swoje życie jako wspaniałe, 38,7% jako udane, a 34,0% jako dosyć dobre, przy czym od 2000 roku dynamicznie rośnie udział respondentów oceniających swoje życie jako wspaniałe i udane. Stopniowo obniża się odsetek ludności niemogącej się zdecydować, czy ich życie jest dobre, czy złe, i taką odpowiedź uzyskano w 2009 roku od 16,5% respondentów, podczas gdy w 2000 roku ich udział wyniósł 24,6%. W porównaniu do 2000 roku nieznacznie obniżył się odsetek respondentów oceniających swoje życie jako niezbyt udane i w 2009 roku wyniósł 5,4%. Nieszczęśliwe i okropne życie deklaruje niespełna 1% respondentów i taka tendencja utrzymuje się na podobnym poziomie od 2000 roku (rys. 1).

Rysunek 1. Poziom satysfakcji życiowej ludności w Polsce w latach 2000–2009

Źródło: obliczenia własne na podstawie indywidualnych danych uzyskanych z projektów badawczych „Diagnoza Społeczna” w latach 2000, 2003, 2005, 2007 i 2009, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.

Wyrażanie opinii na temat swojego dotychczasowego życia przez mieszkańców Polski jest zróżnicowane w poszczególnych województwach. Relatywnie

więcej respondentów oceniających swoje życie jako wspaniałe zamieszkiwało województwo świętokrzyskie i łódzkie (odpowiednio 6,5% i 5,2%), ale jednocześnie w tych regionach kraju częściej odpowiadano, że ich życie jest nieszczęśliwe i okropne. Udań i dosyć dobre życie relatywnie częściej posiadają mieszkańcy Polski północnej: w województwach pomorskim, zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim (tab. 7). Na podstawie przeprowadzonych analiz i obliczonych zależności można stwierdzić, że ocena satysfakcji życiowej jest korzystniejsza w regionach o lepszej sytuacji na rynku pracy. Częściej respondenci oceniali swoje życie jako wspaniałe i udane w regionach o niskim bezrobociu, jako okropne znacznie częściej określali je natomiast mieszkańcy regionów o niskim wskaźniku zatrudnienia ($r_{xy} = -0,66$, $p < 0,05$), niskim współczynnikiem aktywności zawodowej ($r_{xy} = -0,53$, $p < 0,05$) oraz wysokiej stopie bezrobocia ($r_{xy} = 0,52$, $p < 0,05$).

Tabela 7

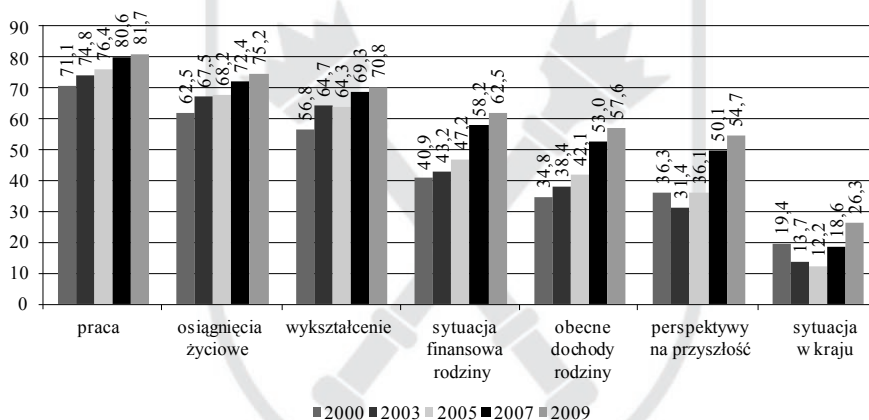
Ocena dotychczasowego życia według województw w Polsce w 2009 r.

Województwo	Ocena dotychczasowego życia [%]						
	Wspaniałe	Udań	Dosyć dobre	Ani dobre, ani złe	Niezbyt udane	Nieszczęśliwe	Okropne
Dolnośląskie	4,41	38,65	33,89	15,81	5,78	0,66	0,81
Kujawsko-pomorskie	3,63	41,01	36,05	12,73	5,70	0,81	0,07
Lubelskie	3,79	36,56	33,68	18,53	6,04	0,77	0,63
Lubuskie	3,32	35,90	34,99	18,25	5,28	1,66	0,60
Łódzkie	5,20	35,68	33,08	17,21	6,00	1,73	1,10
Małopolskie	3,33	41,60	33,96	14,45	5,16	1,31	0,19
Mazowieckie	3,43	36,51	36,05	15,42	7,08	1,20	0,31
Opolskie	3,86	37,20	36,91	17,60	3,00	0,72	0,72
Podkarpackie	3,12	36,74	35,51	18,99	4,13	1,09	0,43
Podlaskie	3,63	27,41	35,54	24,03	6,76	2,25	0,38
Pomorskie	4,58	44,95	31,33	14,49	3,77	0,67	0,20
Śląskie	3,84	40,67	31,91	17,02	4,89	0,84	0,84
Świętokrzyskie	6,45	37,51	27,43	18,29	8,09	0,82	1,41
Warmińsko-mazurskie	3,02	30,64	37,76	22,01	4,75	1,40	0,43
Wielkopolskie	4,88	41,89	34,88	13,56	3,90	0,66	0,22
Zachodniopomorskie	4,16	43,90	30,39	15,67	4,50	1,39	0,00

Źródło: obliczenia własne na podstawie indywidualnych danych uzyskanych z projektu badawczego „Diagnoza Społeczna 2009”, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.

Jedną z charakterystyk jakości życia, jednocześnie najpłytszą warstwą dobrostanu, w której człowiek wykazuje największy realizm ocen, jest wymiar satysfakcji cząstkowych, czyli zadowolenia z poszczególnych dziedzin i aspektów życia, a także zainteresowań i aktywności przeciętnego człowieka [Czapiński,

Panek 2006]. W projekcie badawczym „Diagnoza Społeczna” pytano respondentów o zadowolenie z kilkunastu aspektów o charakterze społecznym, środowiskowym i materialnym. W opracowaniu przedstawiono wymiar zadowolenia z wybranych aspektów życia dotyczących między innymi sytuacji dochodowej, wykształcenia i pracy. Na podstawie przeprowadzonych analiz można stwierdzić, że w 2009 roku ponad 80% badanych respondentów wyraziło swoje zadowolenie² z pracy, 75,2% ze swoich osiągnięć życiowych a 70,8% ze swojego wykształcenia. Co drugi respondent deklarował satysfakcję z aspektów materialnych przez wyrażenie pozytywnej opinii o sytuacji finansowej swojej rodziny (62,5%) i obecnych dochodach rodziny (57,6%), a także perspektywach na przyszłość (54,7%). Najmniej osób wyraziło swoje zadowolenie z sytuacji w kraju, tylko bowiem co czwarta badana osoba, i w 2009 roku był to najwyższy odsetek od 2000 roku. Na podstawie przeprowadzonych analiz stwierdzono, że od 2000 roku dynamicznie wzrósł odsetek respondentów wyrażających zadowolenie z dochodów rodziny, pracy, wykształcenia czy perspektyw na przyszłość, można zatem sądzić, że jakość życia w gospodarstwach domowych w Polsce jest coraz wyższa (rys. 2).

Rysunek 2. Odsetek respondentów zadowolonych z wybranych aspektów swojego życia w latach 2000–2009

Źródło: obliczenia własne na podstawie indywidualnych danych uzyskanych z projektów badawczych „Diagnoza Społeczna” w latach 2000, 2003, 2005, 2007 i 2009, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.

W Polsce występuje regionalne zróżnicowanie wyrażania zadowolenia bądź niezadowolenia z wybranych dziedzin życia. I tak w 2009 roku najbardziej zadowoleni niemal ze wszystkich analizowanych aspektów życia respondenci zamieszkiwali województwo wielkopolskie. Respondenci z województw: opolskie-

² Wartość procentowa powstała w wyniku zsumowania trzech odpowiedzi respondentów: bardzo zadowolony, zadowolony, dosyć zadowolony.

go, śląskiego i wielkopolskiego relatywnie częściej byli zadowoleni z sytuacji finansowej swojej rodziny, obecnych dochodów rodziny i perspektyw na przyszłość. Z kolei mieszkańcy województw: małopolskiego i pomorskiego znacznie częściej niż inni byli zadowoleni ze swego wykształcenia i swoich osiągnięć życiowych. Praca była powodem zadowolenia relatywnie częściej u respondentów z województwa opolskiego, kujawsko-pomorskiego i pomorskiego. Na drugim biegunie znalazło się między innymi województwo lubuskie i warmińsko-mazurskie, gdzie respondenci relatywnie częściej wyrażali niezadowolenie z sytuacji finansowej rodziny i swojego wykształcenia. Osoby niezadowolone ze swojej pracy, swoich osiągnięć życiowych i perspektyw na przyszłość zamieszkiwały województwa: podkarpackie, podlaskie i świętokrzyskie. Z kolei niezadowolenie z sytuacji kraju najczęściej wyrażali respondenci z województw: lubuskiego i podkarpackiego (tab. 8).

Tabela 8

Udział respondentów zadowolonych z wybranych aspektów życia według województw w 2009 r.

Województwa	Udział respondentów, którzy są zadowoleni z:						
	pracy	swoich osiągnięć życiowych	swego wykształcenia	sytuacji finansowej swojej rodziny	obecnych dochodów rodziny	perspektyw na przyszłość	sytuacji w kraju
Dolnośląskie	83,7	77,2	73,9	64,8	60,2	57,0	24,5
Kujawsko-pomorskie	86,9	76,9	73,8	65,4	59,5	57,5	26,5
Lubelskie	79,5	74,3	70,8	60,7	53,4	49,8	23,3
Lubuskie	78,7	72,8	65,9	55,7	51,9	52,3	21,9
Łódzkie	78,7	73,9	67,9	56,0	50,5	51,6	24,2
Małopolskie	82,1	80,3	77,7	64,4	61,1	54,3	27,7
Mazowieckie	80,7	74,8	72,2	63,5	57,9	56,2	25,9
Opolskie	88,2	77,3	68,1	71,4	68,1	58,7	29,7
Podkarpackie	75,8	76,9	72,9	58,5	52,2	48,5	19,9
Podlaskie	78,2	70,0	66,3	62,1	56,1	52,4	30,2
Pomorskie	85,4	79,6	76,1	65,5	60,7	62,8	26,6
Śląskie	83,6	78,2	73,6	69,6	64,4	60,8	29,4
Świętokrzyskie	76,8	69,0	65,6	57,6	50,3	45,3	23,1
Warmińsko-mazurskie	82,4	66,6	64,3	55,0	54,1	50,4	30,1
Wielkopolskie	82,9	79,6	74,7	69,8	64,8	62,1	30,1
Zachodnio-pomorskie	83,4	75,4	69,6	60,2	56,5	55,5	28,4

Źródło: obliczenia własne na podstawie indywidualnych danych uzyskanych z projektów badawczych „Diagnoza Społeczna” w latach 2000, 2003, 2005, 2007 i 2009, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.

Na podstawie analizy danych liczbowych, można stwierdzić, że pomiędzy regionalnym zróżnicowaniem sytuacji na rynku pracy i regionalnym zróżnicowaniem subiektywnej oceny zadowolenia z wybranych dziedzin życia istnieje podobieństwo. Istotną rolę wśród wskaźników opisujących rynek pracy odgrywa stopa bezrobocia. Na podstawie przeprowadzonych analiz stwierdzono, że im niższa stopa bezrobocia występuje w regionie, tym mieszkańcy są bardziej zadowoleni z różnych aspektów życia, między innymi swoich osiągnięć życiowych, perspektyw na przyszłość oraz swego wykształcenia. Istotny związek występuje pomiędzy stopą bezrobocia i zadowoleniem respondentów z sytuacji finansowej rodziny ($r_{xy} = -0,50$, $p < 0,05$).

Podsumowanie

Analiza zgromadzonego materiału, zarówno pod względem sytuacji na rynku pracy, jak i subiektywnej oceny jakości życia ludności, wykazała, że ostatnie lata przyniosły odwrócenie się wielu niekorzystnych trendów. Sytuacja na rynku pracy diametralnie się poprawiła, wzrósł wskaźnik zatrudnienia oraz spadła liczba bezrobotnych. Korzystną tendencję na rynku pracy można było zaobserwować w wypadku dynamicznie spadającej liczby osób długotrwale bezrobotnych. Zmiany na rynku pracy w ostatnich latach znalazły swoje odzwierciedlenie w subiektywnej ocenie satysfakcji życiowej i zadowolenia z poszczególnych dziedzin życia. Mieszkańcy Polski coraz częściej uznają swoje życie za udane lub wspaniałe i dynamicznie wzrasta w społeczeństwie polskim zadowolenie z pracy, osiągnięć życiowych, perspektyw na przyszłość oraz sytuacji finansowej rodziny.

Przeprowadzone analizy dowiodły, że na obszarze Polski istnieje istotne regionalne zróżnicowanie w zakresie sytuacji na rynku pracy. Pomimo istotnego spadku bezrobocia w niektórych regionach liczba bezrobotnych nadal utrzymuje się na wysokim poziomie, np. w województwie zachodniopomorskim czy kujawsko-pomorskim. W kontekście prowadzonych analiz stwierdzono, że w województwach o wysokich wskaźnikach zatrudnienia oraz niskiej stopie bezrobocia respondenci częściej wyrażali satysfakcję oraz poczucie zadowolenia z różnych aspektów życiowych, i odwrotnie, im w regionie bezrobocie było większe, tym jakość życia była bardziej niezadowolająca. Tym samym można uznać, że regionalne dysproporcje w zakresie sytuacji istniejącej na rynku pracy przekładają się na różnice w jakości życia ludności tam zamieszkałej.

Literatura

- Beskid L., Milic-Czerniak R., Sufin Z. (1995), *Polacy a nowa rzeczywistość ekonomiczna. Procesy przystosowywania się w mikroskali*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa.
- Brown R.I. (1990), *Quality of Life for People with Disabilities. Models, Research and Practice*, Stanly Thornes Publishers, Cheltenham.
- Bywalec Cz., Rudnicki L. (1992), *Podstawy teorii i metodyki badań konsumpcji*, AE, Kraków.
- Bywalec Cz., Rudnicki L. (2002), *Konsumpcja*, PWE, Warszawa.
- Czapiński J., Panek T. (red.), (2006), *Diagnoza Społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie, Warszawa.
- Kędzior Z., Karcz K. (1998), *Modele zachowań gospodarstw domowych i przedsiębiorstw (lata 2000–2010)*, AE im. Karola Adamieckiego, Centrum Badań i Ekspertyz, Katowice.
- Kieźel E. (red.), (2004), *Racjonalność konsumpcji i zachowań konsumentów*, PWE, Warszawa.
- Kramer J. (1997), *Konsumpcja w gospodarce rynkowej*, PWE, Warszawa.
- Ostasiewicz W. (2002), *Metodologia pomiaru jakości życia*, AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Peace S.M. (1990), *Researching Social Gerontology. Concepts, Methods and Issues*, Sage Publications, London.
- Podolski K., Turnowiecki W. (2001), *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Romney D.M. (2002), *A Structural Analysis of Health Related Quality of Life Dimensions*, Human Relations, 45.
- Skrzypek E. (2001), *Ekonomiczne aspekty jakości życia*, „Problemy Jakości”, 1.